

5. Euskararen oinarrizko 12 hitzen etimologia, gaur egun dauden teorien interpretaziotik

- ur: lur, elur
- iz: izen, piztu
- in: egin, eragin
- aba: neba, izeba
- egu: eguzki, eguna
- hats: hasi, hasiera
- eusk/erd: euskera, erdera

UR ERROA

Nabera	Berba horren –r leuna denez, <i>uru</i> , <i>utu</i> edo horrelako sustraiaren batetik etor daiteke. Hipotesi gisa, *u(r)u-an, *u(r)u-en planteatzen dut, “uru edo uranotik –urtzik- datorrena” esanahiarekin.
Kapanaga	*ur oinarrizko erroetako bat da, izatasuna adierazten duena
Zubiaga	
Ihiza	LURrean URa dago. URetan URa dago. EgURatsean URa dago. SUTan U(R) dago, beraz SUak (SURya, SiRius, SiRio, SiRia, egUzki...) r eskatzen du. AdURrean (boskarren osagaia edo elementua) URa dago. 1. LUR. 2. UR. 3. EGURATS(A). 4. SU(R). 5. ADUR. UR: lehenengo 5 osagaietan (elementuetan) datzan energia, hasieran iUna -U-, higiduRaren indaRRagatik -R- aRgitzen, gaRrbitzen doana. U=iluntasuna. R= higidura, indarra, iraultzaren mogimendua. Higiduraren dardaragatik, bibrazioagatik argitzen den URa. LU LURraren bi heren URa da. L = 0´33, UR = 0´66. Bat.
Arnaiz	UR, Castellano: AGUA Terminos iberos: UR (agua), UR (tierra), LUR (no encontrado), URBA[sa] (cenagal), URETA (inundacion), URI (lluvia), URIN (grasa), URKA (horca).

lur

Nabera	<i>lehor</i> hitzaren bilakaeratik ez badator (kasu honetan nahiko modernoa litzateke), badaiteke UR/LUR aurkaketa izatea besterik gabe, <i>iz/giz</i> eta horrelakoen ereduari jarraiki. Azken kasu honetan, erro arkaikoa litzateke
Zubiaga	

elur

Nabera	*jela-ur, “ur jelatua” esanahiarekin.
Kapanaga	*ed-ur izan daiteke, uraren bilakaera
Zubiaga	
Ihiza	Ez lur

IZ ERROA

Naberan	<i>argia</i> eta <i>izatea</i> adierazten du, lehenik eta behin; halere, egia da toponimian, sarritan, erreka eta, oro har, ura adierazten duela (agian ZI erroaren alderanzketaren ondorioz).
Kapanaga	*iz oinarritzko erroetako ere bada, izatasuna ere adierazten duena. Garrantzitsuena: *b-iz-i (bizi) adibidez.
Zubiaga	
lhitza	Izena izana da, hitzena hitza(re)na den bezala, non zuzen, zintzo eta jator hitz egiteak argitasunera eramaten gaitu: izan, izari, izakari, izaki, gizaki. Euskara-euskera, izana-izena.
Arnaiz	IZ: Castellano: AGUA Terminos iberos: ISEN (ser, estar, tener), PIZTU (no encontrado)

Izen

Naberan	(bizk., UZEN): beharbada *iz-en etimologiarekin, "izatetik eratorria" esan nahi du, hau da, norbaiti beraren izatetik dagokiona. Beste hipotesi bat *iz-zen litzateke, "zenaren izana"
Zubiaga	
lhitza	Lehenago IZAN eta gero IZEN. Izen daukan guztia lehenago delako.

Piztu

Naberan	*bizitu. Esanahia: bizi eragin. Beharbada *bizi-azu etimologiarekin.
Kapanaga	Antzinean eta bizkaieraz gaur egun: <i>biztu</i> , hau da, *b-iz-tu, <i>bizi</i> hitzarekin lotuta
Zubiaga	
lhitza	biztu, bizitu, bizi, bizi izan, orduan hildu, hil du, hil izan. Non bizi eta hil ba dira, (b)izan eta hil(an) baino lehen

IN ERROA

Naberan	egintza adierazten duen adizki nagusia, aurrizki gisa ere ageri dena (inausi, *in-hautsi; etab...)
Kapanaga	Bizkaieraz oraindik jatorrizko esanahiari eusten dio: <i>in = ein, egin</i>
Zubiaga	
Ihiza	Euskal aditzaren 4 bukaeretako bat: -gon, -i, -in, -tu
Arnaiz	IN (contraccion de "egin"), Castellano : HACER Terminos iberos : IN (hacer), EGIN (hacer), ERAKAI (motivo), ERAGIN (no encontrado)

egin

Naberan	a) lehen hipotesia: *(e)-gin. Hau da, ekintza adierazten duen GIN erro arkaikoa, hasierako e hori (epentetikoa) gero ezarria litzatekeelarik. b) bigarren hipotesia: *ekai-in, "gauzatu, eitea eman" esangurarekin.
Zubiaga	
Ihiza	Ekin-en ondorengo bigunagoa

eragin

Naberan	*ira-egin (eginarazi, eginaren ondorioa)
Zubiaga	
Ihiza	Era = etxeRA, indarraren bidezko higidura

ABA ERROA

Nabera	*a-b-a. Toponimian “hasiera, printzipala eta amaiera” adierazten ditu.
Kapanaga	Sendi izen gehienak “aba” erroarekin lotuta daude: <i>asaba, osaba, izeba, iloba, alaba, arreba, neba, ugazaba</i> (etimologia: <i>madre de leche</i>)
Zubiaga	
Ihiza	ANAI(b)A - (a)NEBA – ARREBA. -n-ak artasuna -gizona- azaltzen du IZEBA – OSABA -b-ak emetasuna -emea- azaltzen du. Osaba da izebaren bidez. A@BASO – (a)BURASO (guraso) - ASABA -b- horrek ere azaltzen du ama edo emearen bidezko transmisioa. Senidetasun maila ABA atzizki/aurrizkiak ematen du, emetasuna/amatasu- naren bidez.
Arnaiz	ABA: Castellano: BOCA, SACERDOTE, BOSQUE Terminos iberos: ABA (boca,sacerdote), NABA (valle,llano,barranco), ISABA (ISA-ABA,bosque quemado,bosque de pinos o abetos)

neba

Nabera	*anae-eba, honako esangurarekin: “ebaren (emaren) jaiotzatiko kide anaia”
Kapanaga	Agian: <i>eme-aba->emeba ->meba->neba</i>
Zubiaga	

izeba

Nabera	*ide-eba, honako esangurarekin: “ebaren parekoa” (aitzin grekoz: <i>ise-ba</i>)
Kapanaga	*iz-eba
Zubiaga	

EGU ERROA

Naberan	*e-uku, "leku ezkuturik ez duena". Edo, agian, *ekai-u(ru), "ortziko materiala". Batere segurtasunik ez.
Kapanaga	Go errotik dator. Nahiz eta multsorik ahulena izan ahoskitiko hau EGU izena dugu bere jainko zentzuaren bidez, usterik behinenak markaturik utzi dizkiguna. <i>Argia</i> esan nahi du.
Zubiaga	
Ihiza	<p>EGUARTEA = eguna dagoen bitartea. EGUAZTENA = egu azkena, egu <u>ostena</u> EGUERDIA = eguren erdia EGUNA = egurena EGUNSENTIA = egunez betetako sena EGURATSA = eguren hatsa, arnasa, atmosfera EGUZKI = eguzko zati, eguren zati, eguren izpi. NEGU = egurik ez? OSTEGUNA = ortzeren egurena</p> <p>EGU eguarte, eguaztena, eguerdi, egun, egunsenti, egurats, negu, osteguna (ondorioz ostirala)..., eguzkiari argia ematen dion hitz garrantzitsua, mitologiaren ARGÍ eta ORTZÍ (ost, ortz, ostri, urtz, urtzi...)ren parean dagoena.</p>
Arnaiz	EGU: Castellano:HOY, DIA, VIENTO, ESPERA. Terminos iberos : EGU (hoy,dia ,viento),EGUZKI (efuski? sol?) ,EGUNA (dia), EGUA (rio), EGUAIZA (aire),EGUAN (en el dia),EGUARGUI (plena luz del dia).

eguzki

Naberan	*egu-iz-ki, "eguren argi-ekai"; *egu-auz-ki, "eguren ekai altua"...(ki = ekai, gai). Oihenartek *egu-ki eman zuen.
Kapanaga	* <i>egu-iz-ki</i>
Zubiaga	
Ihiza	<p>ESKUERA/ESKUARA, esku, aginte eta poterearen hizkuntza. Geroko dugu EUSKAL jatorrizko hitza, -a-, -e- baino lehenago dagoelako: aeiou, eta euskara egiten den eremuaren erdian, Hondarribia, Oiartzun..., euskal delako ere. Gero hasi ginen euskera ahoskatzen erdigunetik urrunago dagoen Bizkaiko bizkaieraz adibidez. 30 hitz ezberdin jasota euskara hitzerako. EUS GAL dugu aukera bat: GAL zelta, baina EUS...? Eskuera/euskara/euskera...k, ortzadarraren zazpi hizki daukan hizkera. Hitzaldi oso bat behar duen hitza.</p>

eguna

Naberan	*egu-en (<i>egutikakoa</i>); *egu-une (argiunea)
Kapanaga	* <i>egu-n-a</i> . Agian, argiarena esan nahi du.
Zubiaga	
Ihiza	

EUSK ERROAK

Naberan	*eusko-era; edo agian *eusko-elea. <i>Eusko/euzko</i> gure herriaren izenari dagokionez, *AUZ-KO balitz (latinez Ausci deitua) "menditarrak edo goi haranetakoak" esan gurako luke)
Kapanaga	* <i>eusk-era, egusk</i> , eguzki hitzaren bilakaera izan daiteke, eguzki-hizkuntza, mintzaira argia.
Zubiaga	
Ihitz	
Arnaiz	EUSK: (E,ERE?), (UTS-KO?): Castellano: DE LOS PUROS? Terminos iberos: no encontrados.

ERD ERROA

Naberan	*er-era; edo agian *er-elea (ER hotsak, toponimian, hegala, bazterra, kanpoa adierazten du; beraz, <i>erdara</i> , kanpotarren hizkuntza izan daiteke esanahiari dagokionez.
Kapanaga	
Zubiaga	
Ihitz	ERDARA dugu geroko jatorrizko hitza: erdi era, erdipurdi ulertzen zaien hizkera, hizkuntza izatera heldu barik, HATSieran ulertu ez eta ondorioz ezagutzen ez genituelako.
Arnaiz	ERD(I) : Castellano: mitad, retoñar Terminos iberos: ERD(E) (en medio).

HATS

Naberan	
Zubiaga	
Ihitz	<p>ArnA(t)SA Hartu hatsa. Arnastu gabe 5 minutu asko jota eman dezakegu.</p> <p>AT(s)JA aatxiss!</p> <p>ATSEDEN Hats eten. Hats ez dena. Atsedena hartu dugunean, hatsa eten egiten dugu.</p> <p>ATSEGIN Hats egina gaudenean, besteenganako <i>feelina</i> sortzen dugu.</p> <p>ATSEKABE Hats gabe. Atsekabe gaudenean zeozer ez daukagu: eguratsa bera.</p> <p>AZKEN HATSA</p> <p>EGURATSA Eguren barrenean dagoen bizitza, gurea sendatzeko etengabe behar duguna. Etengabeko arnasa.</p> <p>HASBEHERAPEN Hasperen. Hatsaren beherapena.</p> <p>HASPEREN Hats behearena hartzen dugunean bizi kalitatean irabazten dugu lasaituz eta ats egin geratuz.</p> <p>HASBERRI Hats berri</p> <p>HASERA Hasiera.</p> <p>HASERRE Hats erre. Hatsa erreta daukagunean haserretu egiten gara. Horregatik hatsa inoiz ez dugu erre beharrik, haserrea gaintzeko.</p> <p>HASI Hats i. -I hauri, hatsa adiztu egiten duen hizkia, letra</p> <p>HASIERA Hatsaren era</p> <p>HATS Haizea -biza- hartzearen berezko doinua.</p> <p>HATSA Hasiera.</p> <p>KirATSA Jandako elikagaien hondarra ez badugu guztiz botatzen, kirastu egiten da. KIR ondorioz garratza (-tsa?), mingotsa edo mikatza (-tsa?) izan behar da.</p>

